

је била у Антици, па је *као такво* средиште свеукупне духовности морамо оставити иза себе. Међутим, затварање тих врата овде омогућава отварање бројних других – опажај као начин тумачења свеукупне стварности мора бити превладан представом, и коначно појмом – али појам ће изнова и на другачији начин да третира читав уметнички корпус, који ће се несметано развијати. Неумитност кретања ка појмовном мишљењу не оставља простор за уметнички *метод* приступа свету, него отвара и нови проблем – сагледавање проблема сâме *појмовности*. Таква проблематика сродна је мисаоним тешкоћама са којима се суочава свака епоха која покушава да проникне у дух епохе који је различите структуре од њеног. Ту тешкоћу разуме Хајдегер, увиђајући ћорсокак у који залази европска мисао која, кључем латинизираних термина, покушава да откључа браву на вратим античке епохе. Међутим, Хајдегер осветљава само један сегмент те проблематике, будући да акценат ставља на немогућност *превођења искуства једне повесне епохе у другу*, а праве последице су далеко опасније и не могу се предупредити враћањем изворним старогрчким терминима, већ се мора укључити и могућност да врата античке епохе више неће моћи да буду отворена, чак ни властитим кључем. То је могућност са којом не може да се помири ни Хајдегер, ни бројни Хегелови критичари – јер Хегел не тежи да се „измести“ у антички дух, већ да властиту епоху увери да јој је неопходно суочавање са властитом духовно-повесном ситуацијом, која не може инсистирати на покушајима да се сопственом времену приступа механизмима епохе која припада прошлости. Стварност Хегелове властите епохе је да се истина више не може обухватити путем уметности, већ се мора тражити појмовно. *Уметност, која - као апсолутна форма духа – за нас мора остати прошлост*, представља тезу која носи са собом два закључка: први – да, будући да мора остати прошлост, то значи да *некада јесте била апсолутна форма духа*; и други, да је *могућа* другачија апсолутна форма духа. Дакле – тек што се утврдило да је уметност некада заиста била свеукупан и аутономан приступ свету и човеку у целини, мора се прихватити и неминовност да она то више није и не може да буде. Овим Хегеловим ставом, који показује којим путем је могуће кренути, по први пут се дешава да се „Минервина сова“ угледа у току јутра, јер је до тада летела у сутон – а отпор којим је Хегелова концепција дочекана показује да најтеже и најризичније није говорити о прошлости или о будућности, најнезахвалнији подухват је указивање на садашњост, о којој епоха увек мисли да има најпоузданије знање.